

INHOUD

Redactioneel

Herman Posthumus	Grenspaal 156 terug van weggeweest	blz 2
Hist. Werkgr. Roswinkel	Krijgt Roswinkel haar losinstallatie terug?	blz 4
WlmVisscher	Kanaalgravers In en rond het Oranjekanaal (slot)...	blz 6
Sis Hoek	Uit het foto-archief.....	blz 13
Sis Hoek	Wie kan dit verhaal completeren?.....	blz 14
Sis Hoek	Het ontstaan van buurtver. in Emmen-dorp.....	blz 16
Sis Hoek	Boekbesprekingen.....	blz 18
	Activiteiten.....	blz 19
	Bestuursmededelingen.....	blz 20

REDACTIONEEL

In deze vierde uitgave van deze Kroniek 2006 vindt U weer een veelheid aan onderwerpen. Geschiedenis gaat per definitie over zaken die in het verleden hebben plaatsgevonden. Ze zijn vaak in de vergetelheid geraakt en in het grijze verleden verdwenen. Ook de inhoud van deze Kroniek gaat voor een belangrijk deel over die verdwenen zaken. Herman Posthumus schrijft

over enkele historische grensstenen aan de grens bij Nieuw-Schoonebeek. Het bleek dat een van die stenen, na jarenlange afwezigheid, weer op de oude plek is teruggeplaatst. Een andere blijkt daarentegen onlangs tot ontzetting van de schrijver van zijn eeuwenoude plaats te zijn weggenomen om zijn bestaan voort te zetten in een of ander Duits museum. Van de hand van de Historische Werkgroep Roswinkel is een artikel over de (binnenkort terug te plaatsen) voormalige oude losinrichting aan de Schoolwijk te Roswinkel. Het Oranjekanaal was al zo lang historie dat men gelukkig vergeten was haar te dempen. Een lot dat vele veenkanalen jammer genoeg heeft getroffen. Dit kanaal is een kanjer, die in de canon van de Drentse geschiedenis thuishoort. Of die het redt zal de geschiedenis leren. Het kanaal is in ieder geval terugontdekt als kunstobject, in de meest ruime zin van het woord. In deze Kroniek volgt het slot van de bijdrage over de kanaalgravers in en rond het Oranjekanaal. Een boek en een historische tentoonstelling werden er dit jaar aan dit kanaal gewijd.

Een deel van de Kroniek wordt vanzelfsprekend ingenomen door foto- en boeken-nieuws. Ook leden van onze vereniging waren dit jaar als schrijver danwei anderszins betrokken bij het (laten) verschijnen van boeken. Deze boekenstroom zwelt als maar aan. Misschien vindt U als lezer ook nog tijd voor het schrijven van een artikel voor de Kroniek, die soms aan kopijarmoede lijdt. De redactie rekent dan ook op een niet te stelpen kopij stroom. Tot slot wenst de redactie u prettige feestdagen en een voorspoedig 2007.

GRENSPAAL 156 TERUG VAN WEGGEWEEST.

Door: Herman Posthumus

Ooit beklagde Ik mij in de Kroniek dat er zo weinig aandacht meer is voor het behoud van oude grenspalen. Welnu, dat heeft geholpen! De laatste maanden is er een hausse aan terugplaatsingen van verloren gewaande stenen. Zo werd aan de Belgisch-Limburgse grens een grenspaal teruggeplaatst die jaren geleden door een caféhouder in Nieuweschans op zijn terras als versiering was neergezet. Tot een ijverige douaneambtenaar het tot zijn taak rekende dit onrecht ongedaan te maken. In Meppel zijn de afgelopen maanden op verschillende plaatsen provinciale grenspalen na een grondige opknapbeurt weer op hun oude locatie terug geplaatst. En kortgeleden konden we in de krant lezen hoe dank zij de bemoeiingen van de commissie cultuurschatten Nieuw-Schoonebeek de oude grenspaal 156 na een jarenlang verblijf in een particuliere tuin in het Duitse Meppen weer teruggeplaatst is op zijn oude plek.

Deze grenspaal was er ooit één van een serie van dertien palen die geplaatst werden op grond van een grensovereenkomst tussen de besturen van Drenthe en Groningen en het bisdom Munster in 1764. Aanleiding voor die overeenkomst was het feit dat het grote Bourtanger Moeras dat de rijksgrens vormde steeds verder uitdroogde, waardoor van beide kanten het veengebied steeds toegankelijker werd. Dat leidde op den duur tot steeds meer moeilijkheden die het noodzakelijk maakten de grens preciezer te markeren. En daarom werden deze dertien palen geplaatst tussen Nieuw-Schoonebeek en de Dollard.

Toen met het plaatsen van de palen werd begonnen uitte men van Nederlandse zijde toch bezwaren over de plaats van de eerste twee palen,

dus die bij Nieuw-Schoonebeek. Het gevolg was dat deze twee palen toen niet geplaatst werden. Pas in 1784 werd een nieuwe overeenkomst gesloten, op basis waarvan ook de eerste twee palen geplaatst konden worden. De palen kregen als inscriptie aan de Duitse kant de letters EPM, Episcopatus Monasteriensis, oftewel Bisdom Munster. Aan de Nederlandse kant kwamen de letters RBF, Republicae Belgii Foederati, oftewel Republiek der Verenigde Nederlanden. Toen later de staatkundige verhoudingen aan beide zijden van de grens wijzigden werd er aan Duitse kant een H (van het toenmalige koninkrijk Hannover) aan toegevoegd. Aan Nederlandse kant werd dat een N.

Toch bleef er nog een kwestie over. Het compascuum in de Twist was nog niet verdeeld. Dat werd pas geregeld in het "Grenstractaat tussen hunne majesteiten den koning der Nederlanden en den koning der vereenigde rijken van Groot-Brittanje en Ierland, ook koning van Hanover", kortweg het verdrag van Meppen van 1824.

Het bleek geen eenvoudige zaak om die gemeenschappelijke weidegrond zo te verdelen dat alle rechthebbers daar redelijk tevreden mee konden zijn. Bovendien was er verschil van mening welke van de twee bronstroompjes van de Aa nu de grens vormde, de Noorderstrang of de Zuiderstrang. Uiteindelijk werd een oplossing gevonden. Ten behoeve van de verdeling werd een nauwkeurige meetkundige berekening gemaakt die in een delingslijn resulteerde. Er werd een nieuwe grenssloot gegraven, de Nieuwe Sloot, nog steeds goed te zien in het landschap. Maar omdat Nederland dan toch nog wat tekort kwam werd de grens die zoals op een atlas goed te zien is vrijwel kaarsrecht noord-zuid loopt, ten zuiden van wat nu de grensovergang is een stukje naar het oosten verlegd.

Die maatregel maakte het ook noodzakelijk de grenspalen 1 en 2 te verplaatsen.

Grenspaal 2 moest volgens artikel 29 van het verdrag een plek krijgen op het meest oostelijke punt van de grens. En daar staat die steen nu nog steeds. Grenspaal 1 moest geplaatst worden op de linkeroever van de zuiderstrang, daar waar de nieuwe sloot in de Aa uitmondt^ En waar, in de zuidelijke berm van de huidige grensovergang, de grens tengevolge van dit verdrag voortaan een rechte hoek naar het oosten maakt moest ook een grenspaal worden geplaatst. Dat is de huidige paal 159, die aan de Duitse kant de inscriptie heeft: H (Hannover), Ao 1824 (het jaar waarin het verdrag gesloten werd).

Van de oorspronkelijk dertien palen met de inscripties RBF en EPM waren er tot voor kort nog zeven "in functie". Maar dankzij een paar ijverige Nieuw-Schoonebekers is er nu weer een achtste te bewonderen. Hij is te vinden daar waar de Nieuwe Sloot in het Schoonebeker Diep uitmondt. Dankzij het nieuwe grensoverschrijdende fietspad naar Twist is de locatie gemakkelijk te bereiken.

Tot voor kort stonden hier aan weerszijden van het Schoonebeker Diep twee granieten grenspalen, elk met het nummerschildje 156. Een op Nederlands gebied en één op de Duitse oever. Een gebruikelijke methode als de "echte" grens precies door het midden van de rivier loopt.

Men heeft er kennelijk voor gekozen om de granieten paal op de Nederlandse oever te vervangen door de oude teruggevonden steen. Strikt genomen klopt dat niet. Hij moest volgens het verdrag immers geplaatst worden op de linkeroever van de zuiderstrang. En dat is de Duitse oever!

Ook in technische zin is er sprake van een onvolkomenheid. De grenspaal maakt deel uit van een reeks die begint bij de Drilandsteen bij Losser, met nummer 1, en eindigt bij de Dollarddijk met nummer 203-II. Alle palen zijn voorzien van een metalen nummerschildje. Dat schildje

is zo geplaatst dat voor wie van zuid naar noord langs de grens loopt het schildje altijd zichtbaar is. Bij de herplaatsing van deze paal is men dat kennelijk vergeten. Hier zit het nummerschildje aan de noordoostkant van de steen.

De paal zelf is wel zo geplaatst dat de inscriptie RBF aan de goede (Nederlandse) kant staat. Zo hoort dat bij grenspalen. Bij verkeersborden is dat anders. Daar verwijst de aanduiding naar datgene wat na passeren van het bord begint. Bij een grenspaal zet elk land zijn inscriptie op dat gedeelte van de paal dat op het eigen gebied staat. Bij deze paal is de inscriptie EPM aan de Duitse kant door slijtage helemaal verdwenen. Wie zo'n inscriptie toch wil zien moet even langs de oever van de Nieuwe Sloot doorlopen tot paal 157. Die staat er nog in volle glorie, en heeft ook nog de oorspronkelijke lengte.

Er zijn dus wel een paar kanttekeningen te maken bij de herplaatsing van deze grenspaal. Maar het belangrijkste is toch dat een monument dat deel uitmaakt van de bijzondere historie rond het vaststellen van de grens in de Twist weer daar staat waar het thuis hoort.

Op deze foto is de "oude nieuwe" paal te zien op de Nederlandse oever. Strikt genomen had deze paal op de andere (Duitse) oever moeten worden herplaatst, daar waar op de foto de granieten grenspaal is te zien. Tussen het hoge gras is te zien hoe op deze plek de twee bronstroompjes van het Schoonebeker Diep samenkomen.

P.S.

Na afsluiting van dit artikel heeft zich een zeer verontrustende ontwikkeling voorgedaan. Ik suggereerde in dat artikel dat wie een oude steen in volle glorie wil zien even door moet lopen langs de Nieuwe Sloot tot paal 157.

Helaas heeft dat geen zin meer. Begin augustus is deze paal namelijk uitgegraven, en verplaatst naar het Emsland-Moormuseum in Geeste-Emsland. Ik krijg de indruk dat het hier niet een grap van een oudejaarsvereniging of iets dergelijks is, maar dat voor die uitgraving en verplaatsing toestemming is gegeven door de verantwoordelijke autoriteiten!

In Roswinkel stond een laad- en losinstallatie aan de kade (de bünning) van het kanaal (de Schoolwieke). Dit kanaal loopt tot vlak bij de kerk en de school dus tot hartje Roswinkel

De Werkgroep Historisch Roswinkel is bezig deze installatie in haar oude glorie te herstellen met delen van vergelijkbare kraantjes uit Ter Apel en Nieuw-Weerdinge.

Onderstaand artikel is ontleend aan Rond de Klok, het huisorgaan van Plaatselijk Belang Roswinkel editie voorjaar 2006.

Bij het schrijven werd informatie gebruikt van Roswinkelaars die het kraantje en de bijbehorende scheepvaart met eigen ogen zagen en met eigen oren hoorden. Een stukje "natte geschiedenis".

• •

KRIJGT ROSWINKEL HAAR LOSINSTALLATIE TERUG?

Door: Historische Werkgroep Roswinkel

Vijftig jaar geleden deden meer dan 100 schepen per jaar Roswinkel aan om lading te lossen of lading in te nemen. Geen kleintjes alleen, maar wel schepen tot 130 ton. Kleine, platte schepen, *pramen* van ongeveer 20 ton brachten dagelijks turf uit het Roswinkelerveen. Per praam was dat ruim 20.000 turven. Dat paste ook op een vrachtwagen met aanhanger die de turf naar haar bestemming bracht. Tweede product van belang was kunstmest. De schepen kwamen overal vandaan, uit Duitsland, de Limburgse Staatsmijnen, enz. Grote schepen tot 130 ton met stuurhut en kajuit. Echte schepen. Soms vrozen ze vast en overwinterden ze hier. De kunstmest werd aan de Schoolwieke wekelijks uitgeladen, aanvankelijk met de hand, later met een losinstallatie. De kunstmest werd per vrachtwagen of met wipkarren bij de boeren afgeleverd.

De aardappellevering gebeurde ook per schip. Dus vanuit Roswinkel zodra de oogst er was. De aardappels werden aangevoerd op driewielige wipkarren waar ongeveer 600 kg in kon. Er gingen ongeveer 90 wipkarren in een schip van 50 ton. Dat begon half augustus en dan was het een grote drukte aan de *bünning*, de laad- en loswal van de Schoolwieke.

De schepen brachten de aardappels naar de verwerkers: de Coöperatieve Aardappelmeelfabriek in Ter Apel en Musselkanaal. Aardappels werden tot december geladen en in de tijd september tot december lagen er vaak twee (soms wel drie) aardappelschepen aan de Schoolwieke.

Ook bieten werden afgevoerd via de Schoolwieke, ook in grote schepen. Het bietenseizoen was van de 2e helft september tot Kerst.

Het kanaal Schoolwieke is in 1919 gegraven. Tot na de Tweede Wereldoorlog, ca 1952, werd handmatig op allerlei manier geladen en gelost.

Heel veel is per schip aangevoerd: een complete locomobiel, een pers-machine werd per schip aangevoerd en die werden vaak weer aan- en afgevoerd voor reparatie.

Om kort te gaan: Roswinkel had een kloppend hart aan de Schoolwieke. Dat kloppende hart was direct verbonden met de economie van het dorp en de omgeving. Daar was altijd wat te beleven, het hele jaar rond. Je kunt je nu gewoon niet meer goed voorstellen hoe dat geklonken moet hebben, het laden of lossen van een schip van 130 ton in hartje Roswinkel! De vrachtwagens die ook aan- en afreden.

De Groninger kunstmesthandel Hagendoorn heeft de laad- en losinstallatie aan de Schoolwieke geplaatst. Deze firma was gevestigd in Ter Apel en breidde haar activiteiten uit naar Roswinkel. Deze losinstallatie was dus speciaal bedoeld voor het lossen van losse kunstmest door middel van een sleepbak. Ook zakken op een raamwerk werden zo gemakkelijk gelost.

De loods bij de büning was voor de Tweede Wereldoorlog van de Familie Huiting, Roswinkelerstraat 98, boeren en verveners. Na de oorlog is de loods door de Groninger Kunstmesthandel overgenomen die daarna de losinstallatie plaatste. De aangevoerde kunstmest werd direct afgeleverd aan de gebruiker, maar als dat niet mogelijk was werd het opgeslagen in deze loods.

De Agrarische Unie was de opvolger van de Groninger Kunstmesthandel. In de zestiger jaren werd het wegennet en werden de vrachtwagens beter waardoor kunstmest vanuit Ter

Apel per vrachtwagen kon worden geleverd.

Dit leidde tot onbruik van de kunstmestloods en ook van de losinstallatie aan de Schoolwieke. Later werd de Schoolwieke afgedamd omdat vrachtauto's ook het transport van andere goederen hadden overgenomen. In de Zestiger jaren al is de Roswinkeler losinstallatie weggehaald. De Agrarische Unie had in die tijd drie losinstallaties in gebruik: één in Ter Apel, één in Nieuw-Weerdinge en één in Roswinkel. Die in Ter Apel wordt allang niet meer gebruikt, beide andere zijn weggehaald of gesloopt.

De Ter Apelse losinstallatie (die niet meer compleet is) moet weg omdat het gebouw van de Agrarische Unie in Ter Apel verkocht wordt. De Agrarische Unie is bereid dit historische werktuig af te staan aan Roswinkel. Leden van de Historische Werkgroep Roswinkel hebben de drie locaties bezocht: in Ter Apel is dus nog een gedeeltelijke installatie aanwezig. In Nieuw-Weerdinge bleken tot onze grote verrassing de in Ter Apel ontbrekende onderdelen nog grotendeels aanwezig. Namelijk in de schuur van de Familie Hoving tegenover de voormalige losinstallatie daar. De Familie Hoving is bereid deze onderdelen tegen een symbolische vergoeding aan Roswinkel te schenken.

Hierdoor wordt het mogelijk de losinstallatie die in de jaren Vijftig en Zestig aan de Schoolwieke stond, daar weer op te bouwen. De büning, de loswal zelf, is nog compleet aanwezig, al zal er enig opknappwerk gedaan moeten worden.

In 2005 kreeg Roswinkel er een prachtig monument bij (Gedenkstee aanleg Straatweg Valthermond Munsterscheveld Pruisische Grens) Het lijkt er op dat we binnenkort weer een monument rijker worden.

Dit project komt niet zomaar uit de lucht vallen. Het valt binnen het kader van de geschiedenis van de wateren van Drenthe, de zgn *natte geschiedenis*, waarbij de band van Drenthe met het water bestudeerd en geïnterpreteerd wordt door het Drents Plateau. Monumenten zoals onze losinstallatie staan daarbij centraal, net als brugwachtershuisjes, kades, sluisjes, bruggen en dergelijke. De brug over de Schoolwieke is een al eerder gerealiseerd Roswinkels monument dat binnen ditzelfde kader valt.

*Op deze foto is al te zien hoe de laad-
losinstallatie aan Roswinkels kade (bünina)
er uit gaat zien De losinstallatie staat er nog
niet, hij is op deze foto ingetekend.*

KANAALGRAVERS IN EN ROND HET ORANJEKANAAL, slot

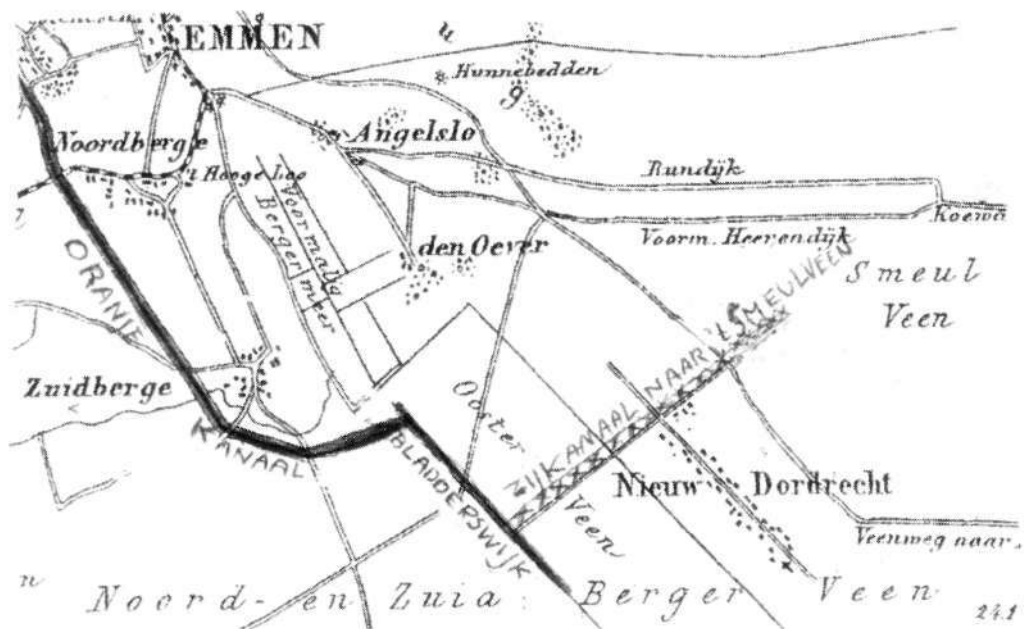
Door Wim Visscher

De vorige keer hebben we gezien dat de Oranjekanaal Maatschappij uit geldgebrek haar beide complexen veen, te weten het Ooster- en het Smeulveen had moeten verkopen. Anders dan het Oosterveen, dat nagenoeg geheel aan de Bladderswijk lag, was het Smeulveen toen nog niet ontsloten. Er liep nog geen kanaal naartoe. Het graven van een verbindingskanaal uit de langs het Oosterveen lopende Bladderswijk naar het Smeulveen bleek financieel niet haalbaar. Dit kwam omdat de aanleg van zo'n verbindingskanaal - waartoe de Oranje Kanaal Mij zich tegenover de marke had verplicht - door de noodzakelijke

I sluisenbouw te kostbaar zou worden.
I De kanaalmaatschappij wilde dan ook
i graag van die zware verplichting af.

I Samen met de nieuwe eigenaar van het Smeulveen - W.A. Scholten - had zij een andere oplossing aangedragen. Die hield in dat het Smeulveen door een kanaal helemaal langs Weerdinge met het Oranjekanaal zou worden verbonden. De Oranjekanaal Mij had veel belang bij dit alternatief.

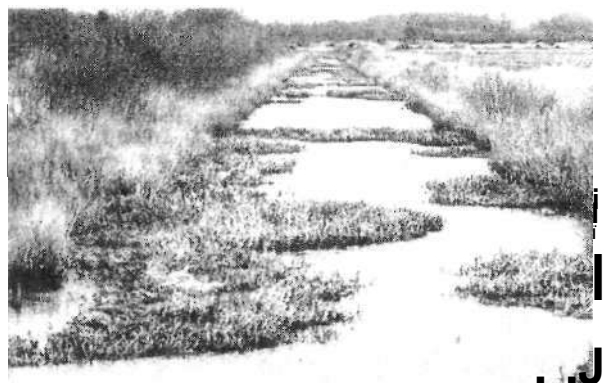
In die tijd had de rijksregering namelijk besloten dat de Bladderswijk verbonden moest worden met de nog voorbij Erica te verlengen Verl. Hoogveense vaart. Deze van hogerhand opgelegde verplichting zou voor de Oranje kanaal Mij tot een dramatische gevolgen leiden. Hierbij zou zelfs haar voortbestaan op het spel komen te staan. Over de route waarlangs de turf uit het Smeulveen zou moeten worden afgevoerd dreigden toen tussen de Oranje Kanaal Mij en W.A. Scholten tegengestelde belangen te ontstaan. Leest hieronder met welke listen en lagen zij Scholten zo ver dacht te krijgen dat die voor de afvoer van zijn turf via Weerdinge zou kiezen.

Kaartje met in het midden het vanuit de Bladderswijk geprojecteerde zijkanaal via Nieuw Dordrecht naar het Smeulveen (het latere Klazienaveen)

Goed gezelschap.

Zoals gezegd waande de Oranje Kan. Mij bij een uitvoering van het Weerdingekanaalplan zich in goed gezelschap van de schatrijke aardappelmeelfabrikant W.A.Scholten. Zo zou de turf uit het Smeulveen toch langs het Oranjekanaal kunnen worden afgevoerd. Hierdoor was het graven van zo'n duur (zij) kanaal uit de Bladderswijk via Nieuw-Dordrecht naar het Smeulveen ook niet meer nodig. Deze nieuwe ontwikkelingen waren voor de Maatschappij reden genoeg om met de marke te gaan overleggen om van de verplichting dat zijkanaal aan te leggen ontheven te worden. Op 5 juli 1875 werd men het hierover eens. Bijkomend voordeel was dat het de maatschappij nu ook vrij leek te staan om de voor de kanaalstrook gereserveerde venen in het Oosterveen te verkopen. Hierboven bleek reeds dat één van de nieuwe eigenaren van het Oosterveen - de vervener Krikke es uit Dedemsvaart - een koopoptie op die brede kanaalstrook had. De opbrengst van die verkoop had de maatschappij nodig voor de financiering van haar aandeel in het aan te leggen kanaal Smeulveen-Weerdinge.

Oude veenwgk in het Oosterveen

Schrikbeeld en onrust.

Juist nu de Maatschappij een probleem minder leek te hebben, diende zich een nieuwe zwaarigheid aan. Tegen alle verwachtingen in gaf W.A.Scholten aan de Oranje Kan. Mij te kennen dat hij die (inmiddels vervallen verklaarde) kanaalstrook van de Bladderswijk via Nieuw-Dordrecht naar het Smeulveen zelf wilde kopen. Hij meende dat hij daarop ook recht had. Dit vanwege de eerder bij de aankoop van het Smeulveen gemaakte afspraken. Scholten was namelijk op de hoogte gekomen van de komende verbinding van de Bladderswijk met de Verl. Hoogeveense vaart. Blijkbaar zag hij meer in die verbinding, dan in zijn eigen Weerdingekanaal-project.

Scholtens voorstel om de vervallen kanaalstrook in zijn geheel te kopen veroorzaakte grote onrust bij de Oranje Kan. Mij.

De Oranjesluis in aanbouw bij de monding van de Bladderswijk in het Van Echienskanaal. Rechts het stoomgemaal.

Uit GA..Coert stromen en schutten

Die had er helemaal niet meer aan gedacht dat Scholten door de veranderde kanaalplannen op het idee zou komen zijn Smeulveen nu zelf met de Bladderswijk te verbinden. Haar schrikbeeld was dat de Smeulveenturf nu - in plaats van langs het Oranjekanaal - juist langs de Verl. Hoogeveense vaart zou worden afgevoerd. Tot dan had de Oranje Kanaal Maatschappij de fabrikant Scholten steeds als haar trouwe bondgenoot voor het door haar zo voorgestane Weerdinger kanaalplan - en daarmee dus ook voor het Oranjekanaal - gezien. Dat het Scholten echter ernst was, bleek uit een aantal reeds door hem gedane andere aankopen.

Zo had hij al eerder in het jaar 1875 o.a. van de landbouwer Pieter Jalvingh te Nieuw-Dordrecht daar aan de kanaalstrook gelegen gronden opgekocht. Die zouden dan moeten dienen als berging voor de als gevolg van het graven van het kanaal grote hoeveelheden vrijkomend zand. De Oranje Kan. Mij had zich ten opzichte van Scholten dan ook ernstig misrekend. Daarbij kwam nog dat zij de in die kanaalstrook gelegen venen in het Oosterveen reeds had toegezegd

aan enkele verveners. Gerechtelijke procedures en/of schadeclaims waren zeker niet uitgesloten. Scholtens motief voor deze - voor de Oranje Kan. Mij zeer nadelige - ommezwaai was vooral tijdwinst. In zijn ogen zou de verbinding van de Bladderswijk met de Verl. Hoogeveense vaart veel sneller plaatsvinden, dan het nog steeds onzekere Weerdinger kanaalplan.

De maatschappij wilde dan ook tot elke prijs de uitvoering van Scholtens nieuwe voornemens trachten te voorkomen. Zij deed dit door aan Scholten te doen voorkomen als zou zij wel genegen zijn die kanaalstrook aan hem te verkopen. Door daaraan evenwel de voorwaarde van de goedkeuring van de commissarissen te verbinden, hield zij hem in feite aan het lijntje.

Vertragings- en overvaltactieken.

Deze vertragingstactiek was nodig om in de tussentijd Scholten tot andere gedachten proberen te brengen. Een onmiddellijke afwijzing van Scholtens voorstel zou immers zijn verdere deelneming in het Weerdinger kanaalplan ernstig in gevaar kunnen brengen. De maatschappij was zich er terdege van bewust dat dan het levensgrote risico bestond dat Scholten dan zou trachten om vanuit het noorden het Stadskanaal met het Smeulveen te verbinden. Dit nog afgezien van eventuele gerechtelijke procedures. Met als gevolg dat hierdoor de afvoer van de Smeulveenturf aan de neus van de Oranje Kan. Mij voorbij zou kunnen gaan.

In die tijd, in het jaar 1875, waren er namelijk tussen de eigenaren van het noordelijk aan het Smeulveen grenzende Emmer-Compascuum en de stad Groningen contracten gesloten. Die betroffen de doortrekking van het Stadskanaal naar Emmer-Compascuum. Alle pogingen om Scholten er van te overtuigen dat de door hem veronderstelde snelle verlenging van de Verl. Hoogeveense vaart een misvatting was - en daardoor een verbinding Smeulveen-Bladderswijk zinloos leken op niets uit te lopen.

Hij reageerde zelfs helemaal niet op uitnodigingen om een en ander te bespreken. Ook niet op voorstellen om de bijeenkomst halverwege - te Zwolle - te houden, dan wel eventueel bij hem thuis in Groningen.

De Oranjesluis foto WV

Topfunctionarissen van de Oranje Kan. Mij ondernamen uiteindelijk nog de uiterste poging om Scholten bij diens woonhuis aan de Grote Markt te Groningen op te wachten. Deze laatste 'overvaltactiek' bleek succesvol, want ze werden toen door Scholten thuis ontvangen. Nadat ze hemel en aarde hadden moeten bewegen lukte het hen toen nog op de valreep hem 'om' te praten en hem te houden aan het Weerdinger kanaalplan. Tot grote opluchting van de maatschappij leek hiermee de zaak te zijn gered. Bovendien was toen de weg vrij om de nu echt vervallen kanaalstrook door het Oosterveen op te splitsen in veenplaatsen en aan de gegadigden te verkopen.

Veenkolonie zonder kanaal

Door al deze ontwikkelingen bleef Nieuw-Dordrecht nog steeds een veenkolonie zonder kanaal. Een ander gevolg was dat Oranjedorp niet die belangrijke rol toebedeeld zou krijgen, waar zij aanvankelijk voorbestemd leek te zijn. Ook voor Scholten zou één en ander (opnieuw) op een ernstige teleurstelling uitlopen. De lang verwachte rijkssubsidie voor het Weerdingerkanaal-project bleef namelijk steeds maar uit. Dit plan bleek totaal niet levensvatbaar te zijn en van een begin

ervan is het zelfs niet gekomen. Voor Scholten bleef er niets anders over dan opnieuw naar een andere vaarverbinding met het Smeulveen te zoeken. Er waren in feite voor hem slechts twee mogelijkheden overgebleven:

A een vanuit het noorden versnelde doortrekking van het inmiddels tot Emmer-Compasuum gevorderde Stads-Compasuumkanaal.

B een vanuit de door het Barger-Oosterveen (het latere Klazienaveen) door te trekken Verl. Hoogeveense vaart een kanaal in noordelijke richting aanleggen tot aan het Smeulveen.

Nieuw fiasco

Scholten voor de hand liggende keuze voor een verbinding via Emmer-Compasuum - hij was zelf grootaandeelhouder van de NV het Emmer-Compasuum - zou hem het zoveelste fiasco opleveren. Allereerst wilde de directeur van de NV. 'het Emmer-Compasuum', Johannes van der Tuuk, zich niet door zijn medeaandeelhouder Scholten laten 'opjagen'. Hoewel een daarna door Scholten zelf bij de directie ingediend ontwerpkanalplan wel bijval kreeg, moest hij korte tijd later ervaren dat de hierover totstandgekomen overeenkomst staande de aandeelhoudersvergadering werd vernietigd. Scholten zag zich nu wel genoodzaakt zijn toevlucht te nemen tot de bovengenoemde tweede, nu als enig overgebleven, mogelijkheid.

Maar het zou nog meer dan tien jaar duren voordat de verlenging van de Verl. Hoogeveense vaart het gebied ten zuiden van het Smeulveen zou bereiken. Zolang kon van daaruit dan ook geen noordwaarts lopende vaarverbinding (het latere Scholtenskanaal) met het Smeulveen worden gemaakt. Het zou zelfs nog enkele tientallen jaren duren voordat het Smeulveen kon worden ontsloten en daar de veenkolonie Klazienaveen-Noord zou ontstaan.

De groot Industrieel W.A. Schotten (1819-1893) op oudere leeftijd. Uit: op schoenen en klompen

Rooskleurige toekomst

De Verl. Hoogeveense vaart was veruit superieur boven het Oranjekanaal, maar was in 1875 nog niet verder gegraven dan even voorbij Erica. Enkele jaren later, in het jaar 1880, zou een langjarige crises in de veenderijen beginnen. In de krant van april van datzelfde jaar werd de toekomst nog rooskleurig tegemoet gezien. *'De vanjaar tot jaar toenemende vervening op het Oranjekanaal achter Zuidbarge geeft in deze streken veel leven en vertier. Honderden van de arbeidersklasse vinden daar tegen goed loon overvloedig werk en vele schippers tegen een matige prijs een goede lading turf, die er ruimschoots voor handen is. Dagelijks ziet men nieuwe woningen verrijzen en de vervener zich beijveren tot krachtige voortzetting van de verveening'*. In die jaren is het Oranjekanaal door plaatsing van een stoomgemaal voldoende waterhoudend voor een geregelde turfafvoer. Dit betekende toen dat in ieder geval de aan de Bladderswijk gelegen venen, enkele duizenden hectaren, via het Oranjekanaal zouden kunnen worden afgevoerd. Deze economische opleving bleek slechts schijn.

Veenmisere.

Aan het eind van dat jaar stonden er al veel onverkoopbare hopen turf op de velden. De veenderijcrisis was begonnen en liet zich al meteen in

haar volle omvang gelden. In het Oosterveen bij Oranjedorp viel voor de daar stagnerende vervening nog een andere reden voor deze misère aan te wijzen. Zo zat er evenwijdig aan de Bladderswijk over enige afstand nog een vrij dikke veenlaag. Naarmate men oostelijker ging en dus dichterbij Nieuw-Dordrecht, werd de veenlaag dunner en de onder het veen gelegen keileemlaag steeds dikker. Hierdoor kostte het wijkgraven extra veel geld. De veenwijken hadden daardoor steeds dieper moeten worden uitgegraven. Zo is bekend dat daar van het 80 hectare grote veencomplex van Krikke en Vischer uit Dedemsvaart er slechts een klein gedeelte rendabel te vervenen was. Bij de schatting van de dikte van de veenlaag (in januari) was men blijkbaar met de veenboor niet het hele veld over geweest. Kennelijk hadden ze er door de vroeg ingetreden duisternis voortijdig mee moeten opgehouden. Dit gold blijkbaar ook voor de andere veenkopers. Toen enkele jaren later de turfprijzen door de crisis kelderden was het veel te duur gekochte veen bijna niets meer waard.

Groothuisjournaal

De verhoren van de Staatscommissie uit 1890 geven een indringend beeld van de crisis in de veenderijen. Zo komt onder meer uit de door de Oranjedorper vervener-winkelier en hotelhouder Jacobus Groothuis afgelegde verklaring de ernst van de situatie bij Oranjedorp naar voren. Volgens hem zouden de verveners van het Oosterveen er ieder zo'n vijftigduizend tot meer dan honderdduizend gulden op verloren hebben. In die dagen was dat een groot kapitaal. Expliciet werden door Groothuis in dit verband de namen van de verveners Gosselaar en Krikke genoemd. De verveners van het Oosterveen verveenden de daaropvolgende jaren al nauwelijks meer. Ze verkochten hun veen of gingen het verhuren aan boeren en winkeliers. Volgens Groothuis leek het in die eerste crisisjaren alsof al het veen verkocht werd. Jacobus Groothuis was

zelf als bakker-grutter en herbergier op Oranjedorp begonnen.

Begin jaren tachtig, toen het veen goedkoop was, waren hijzelf, zijn broer Willem en zus Antje Garming-Groothuis ook begonnen als vervener door veen te huren.

Jacobus Groothuis (1853-1895)

Grutter - bakker - winkelier te Oranjedorp / Emmen Uit: B.J.Mensingh Toen de verkeerslichten nog ontbraken'.

De eerste twee jaren waren voor hen verliesgevend. In 1884 werd de Bladderswijk verdiept. Toen lag al het scheepvaartverkeer stil. Hierdoor kostte het Groothuis (even als al zijn collega's) extra veel geld om de turf af te voeren. In 1887 stopte ook de Wormerveerse veencompagnie met haar Oranjedorper veenderij. De Heren uit Zaandam (Westzanen & Laan) hadden zich bijna nooit vertoond op Oranjedorp. Ze hadden hun belangen in die tijd laten behartigen door hun in Assen wonende directeur.

Deze was hun zakenrelatie, de oliekoenfabrikant Jacob Gerrit de Waard. Het toezicht ter plaatse lag bij een plaatselijke veenbaas. Deze Wormerveerse' veenderij te Oranjedorp werd gekocht door de bekende Friese vervenersfamilie Van der Sluis (de latere bewoner van het Tegeltjespand te Erica). Zij verkocht toen kort daarna hiervan 18 hectare door aan de familie Groothuis en zijn zwager Hendrikus Garming. Die hadden vanaf toen ook veengrond in eigendom. Groothuis zei veel last te hebben van veenarbeiders

die ook een stukje veen hadden gehuurd. Die zouden in hun keet of kleine woning dan een winkeltje houden. Ze zetten dan daarbij op hun veen enkele arbeiders voor zich aan het werk. Die werden dan weer verplicht hun levensmiddelen bij dat winkeltje te kopen. Er waren volgens Groothuis in Oranjedorp de afgelopen jaren ongeveer elf van zulke winkeltjes bijgekomen. Naar Groothuis zei, bedierven ze ook nog eens de turfpreizen. Die kleine verveners dumpten aan het eind van het seizoen hun turf op de markt tegen afbraakpreizen. Dit om de grossiers van hun winkelwaren af te kunnen betalen. Het ging hun helemaal niet om de prijs van de turf, maar om de opbrengst van de winkel. Niet zelden ging ook zo'n keetwinkeltje failliet. De grote verveners hadden hinder van deze praktijken en de veenarbeiders werden er de dupe van, aldus Groothuis. Bij de beantwoording van de vraag hoe het nu met zijn eigen winkel zat, munt hij niet uit door duidelijkheid. In ieder geval deed hij zijn best om zich van gedwongen winkelnering vrij te pleiten: 'Een bakker moet ook wat verdienen'. Maar Groothuis was toen zelf inmiddels tot welstand gekomen. Vooral de combinatie van vervener en caféhouder zal hem hierbij geen windeieren hebben gelegd. Immers bouwde Groothuis al gauw aan de Markt te Emmen een groot hotel. Dit was het gelijknamige hotel Groothuis. Hij moet al vrij snel hebben ingezien gezien dat Oranjedorp te weinig gunstige vestigingsvoorwaarden bood voor een hotel.

Hotel Groothuis Emmen

Naschrift: De 'successtory' van Groothuis is een van die (vele) voorbeelden die aantoon dat de combinatie van horecaondernemer en veenbaas/vervener blijkbaar een winstgevende was. Het drankgebruik onder de veenarbeiders was enorm en de omzet van de veenbaas-caféhouder navenant. Analoge verhalen uit de veenstreken zeggen dat er evenveel water door de sluizen ging als alcohol door het keelgat. Dit soort 'successen' vallen echter moeilijk als glorieuze te bestempelen. Die heeft de geschiedenis van het Oranjekanaal helaas nooit opgeleverd. De reden dat het kanaal als veenkanaal niet goed rendeerd mag niet alleen - zoals wel wordt beweerd - worden toegeschreven aan een slechte bevaarbaarheid. Die werd immers door een stoomgemaal verholpen. Uit het bovenstaande blijkt dat de slechte economisch resultaten van het Oranjekanaal vooral een gevolg waren van de later plaatsgevonden verbinding van de Bladderswijk met de Verl. Hoogeveense vaart. Hierdoor gaven de meeste turfschippers uit de veenderijen bij Oranjedorp de voorkeur aan laatstgenoemd kanaal. Dat was veruit superieur aan het Oranjekanaal. Daarnaast was de verbinding van het Smeulveen door middel van het latere Scholtenskanaal met resp. de Verl. Hoogeveense vaart en het Stadskanaal niet minder nadelig voor het Oranjekanaal. Pas rond de eeuwwisseling zou Scholtens Smeulveen - toen Klazienaveen-Noord genoemd - worden aangesloten op het kanalenet. Enerzijds vanuit het Noorden - het Compascuumkanaal - en vanuit het zuiden, het Scholtenskanaal. De oude W.A. Scholten was toen al lang overleden. De door de Oranje Kanaal Maatschappij jegens Scholten toegepaste trainages en intriges - waarin zij zelf bijna verstrikt raakte - waren helemaal niet nodig geweest. Achteraf kan worden vastgesteld dat de directie van het Oranjekanaal door de geschiedenis in het gelijk is gesteld in haar in 1875 tegenover Scholten geuite (voorgewende) standpunt dat de

verdere verlenging van de Verl Hoogeveense vaart nog lang op zich zou laten wachten. Dit laatste zou overigens ook m.b.t de verbinding met het Compascuumkanaal - waar de maatschappij het bij het verkeerde eind had - het geval zijn. Het ene kanaalproject zat als het ware op het andere te wachten. Dit met de late ontwikkeling van de veenkolonie Klazienaveen en het kanaalloos blijven van Nieuw-Dordrecht als gevolgen.

Bronnen: Drents Archief, archief van de Drentsche Veen- en Midden Kanaal Maatschappij; Notulen van vergaderingen van resp. directie, commissarissen en gezamenlijke vergaderingen van directie en commissarissen, jaarverslagen en andere rapporten over diverse jaren; enquête van de staatscommissie van 1889 inz. procesverbaal van verhoor van Jacobus Groothuis.

De Oranjesluis foto WV

UIT HET FOTOARCHIEF

Door: Sis Hoek

Kreupelen, blinden, doofstommen en lammen

Uit de kluisters van het leed geholpen

De kop van een artikel in de Emmer Courant van februari 1939. Bij het artikel zijn onderstaande foto's geplaatst die afkomstig zijn uit de collectie Slik uit Almelo.

Het bewuste artikel was bedoeld als uitnodiging voor een A.V.O. film avond in Emmer Compasuum.

(A.V.O.: de vereniging Arbeid Voor Onvolwaardigen.) Deze film was al tijdens bijeenkomsten in Klazienaveen en Emmen te zien geweest en diende ook duidelijk als ledenwerving voor de A.V.O.

De toon van de artikelen die gaan over de te werkstelling van gehandicapten, zoals we de groep mensen nu noemen die moeizaam in het arbeidsproces worden opgenomen, getuigd van bevoogding en "goeddoen". Toch blijkt dat in 1930 het gemeentebestuur van Emmen in samenwerking met het burgerlijk armenbestuur al mogelijkheden heeft geschapen om gehandicapten enige vorm van arbeid te laten verrichten zodat zij niet langer "het harde lot dragen van lastposten voor hun omgeving, bovendien afhankelijk voor hun financiële behoeften van Overheidszorg of particuliere liefdadigheid" (EC november 1937.)

In Emmer-Compasuum werd in 1930 in een schuur van (waarschijnlijk) de heer O. Walkotten, armvoogd-boekhouder in Emmer-Compasuum de eerste werkplaats voor gehandicapten ingericht. Een groepje jonge gehandicapten leerde het vlechten van manden van een blinde jonge man die zelf zijn opleiding had genoten in het Blinden-Instituut in Amsterdam. Al snel daarna werd een tweede werkplaats ingericht in een schuur van de weduwe Staal in Noordbarge en een

derde in Emmen in een schuur van de heer H. Koops, armenvoogd-boekhouder. In 1935 werkten 24 jonge mensen in deze werkplaatsen. Het in stand houden van drie werkplaatsen bleek niet eenvoudig.

Ook bleek dat mandenmaken niet het aangewezen vak was voor "geestelijk onvolwaardigen". Eind november 1935 bestond alleen de werkplaats in Noordbarge nog, onder leiding van de heer H. Bakker, controleur van de gemeentefinanciën. De tewerkgestelden waren hoofdzakelijk lichamelijk gehandicapten. Na enig vallen en opstaan werd in samenwerking met behulp van de Centrale Vereniging voor de Opbouw van Drenthe en met medewerking van de Rijksrietvlechtschool in Noord-wolde een nieuwe koers ingeslagen. Het fijne rietvlechtwerk bleek beter afzetbaar en ook in de boekbinderij vonden drie mensen werk. 'Voor de geestelijk onvolwaardigen en voor hen die zich minder in de mandenmakerij thuis voelden, werd arbeid gevonden in het vlechten van schoolpantoffelties'.

In 1937 werd een speciale leider voor deze drie werkplaatsen aangesteld, de heer W. Noorlag, die er in slaagde de drie werkplaatsen in één gebouw te krijgen. In de tuin van het Oosting Instituut (in de tegenwoordige Notaris Oostingstraat ter hoogte van Mulder Mode) werd een (gebruikte) barak geplaatst die door de Dienst Openbare Werken van de gemeente, samen met de tewerkgestelden, werd ingericht. In aanwezigheid van diverse provinciale en gemeentelijke hoogwaardigheidsbekleders werd in november 1937 het gebouw en instelling, bekend als "Arbeidsvreugd" officieel geopend.

Burgemeester Bouma vroeg zich tijdens zijn openingsrede af of het in stand houden van deze vorm van werkverschaffing wel een taak van de gemeentelijke overheid moest zijn. Hij zag het eerder als een taak van de Vereniging voor de Opbouw van Drenthe of de A.V.O. "Bijstand van de overheid is echter wel gerechtvaardigd", aldus de burgemeester, "vanwege het algemeen belang". Inmiddels zijn we ruim 70 jaar verder en is "Arbeidsvreugd" geëvalueerd tot EMCO, een volwaardig bedrijf dat zijn sporen heeft verdiend in de samenleving van Emmen.

VAN ALLES WAT

Door: Sis Hoek

In de Kroniek van december lieten wij u een foto zien genomen op het "bordes" van het gemeentehuis in Emmen. Burgemeester Gaarlandt poseerde daar met de Engelse gasten uit Urmstone. Veel namen konden we u niet noemen. Dankzij enkele telefoontjes van oplettende leden weten we nu dat wethouder Klein links voor staat (met vest en horlogeketting) en de heer Vegter, hoofd van school II staat tweede rij uiterst rechts (met bril.)

Wie kan dit verhaal completer maken?

Direct na de bevrijding van Emmen door de Polen op 10 april 1945 kwamen al Nederlanders die in Duitsland verplicht te werk waren gesteld en andere vluchtelingen de grens over. In allerijl werd een soort opvang geregeld voor deze mensen in Emmen.

Twee jonge mannen, Rien Busstra en Jo Davids werd gevraagd (door wie is niet bekend) of zij deze vluchtelingen wilden registeren. Volgens zeggen werkten zij vanuit de woning van de familie Van Dijk, het huis waar later dokter Veldhuizen van Zanten in kwam te wonen aan de Dennenlaan (de Vlinthof) De beide jonge mannen (allebei beneden de 20 jaar) hadden het enkele weken zo druk, dat ze niet mee konden doen aan de feesten ter gelegenheid van de bevrijding.

mÉÉmÉÉÉÉÉK^KKÉÉÉHÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉÉ

Omdat grote delen van Nederland nog niet waren bevrijd bleven velen in Emmen. Zowel in de huishoudschool aan de Dennenlaan als in de Jeugdherberg werd noodopvang geregeld. In de Jeugdherberg zaten in de oorlog vriendinnen van Duitsers met hun, vaak kleine, kinderen. Zij werden op vrachtwagens geladen en naar Westerbork gevoerd. Over het algemeen zouden de gerepatrieerden (merendeels mannen) in goede gezondheid verkeren en ook wel wat geld hebben gehad.

Dit verhaal kan aangevuld worden door enkele berichten uit de Emmer-Courant. Aan de grens werden de gerepatrieerden opgevangen door de grenswacht. Ze werden gereinigd en oppervlakkig medisch onderzocht. Daarna werden ze doorverwezen naar ontvangstcentra in Emmen en Coevorden. Daar volgde een strengere medische keuring en politieke test. Indien de gerepatrieerden in de bevrijde noordelijke provincies woonden, konden ze zodra vervoer was geregeld terug naar huis. De verstrekking van een D P 2 (??) kaart betekende een reisvergunning en recht op het verkrijgen van "distributiebescheiden". Deze kaart moest ingeleverd worden bij de gemeente van "inwoning". Voor zover nodig werden ze voorzien van betere kleding. Dat betekende dat hun kapotte kleding werd vervangen door "het groen van de vroegere arbeidsdienstpakken"(?).

Verder is in de krant te lezen dat de gerepatrieerden direct na aankomst

in Emmen in het arbeidsbureau werden ontluisd(?). Al spoedig werd het arbeidsbureau te klein en werd de Furda-barak(?) aan de Heidelaan in gebruik genomen. Ook deze barak bleek niet geschikt waarna de Jeugdherberg in gebruik werd genomen. De grensbewaking droeg haar taken over aan de "Dienst der Repatriëring", waarvan de heer Lenos (waarschijnlijk) als hoofd werd aangesteld. Het Centraal Bureau voor de gerepatrieerden werd toen gevestigd in de Vlinthof aan de Dennenlaan, (tot 1947 was hier het bureau voor oorlogsslachtoffers in gevestigd.) Omdat de Vlinthof ook al snel te klein bleek werden achtereenvolgens de school voor chr. b.l.o, en de scholen van de hoofden Wildvank, Vegter, Fokkens en Russchen in gebruik genomen. Het arbeidsbureau werd verwisseld met de school van de heer Dijkstra, school I.

Volgens de krant werd de procedure toen als volgt: aankomst in school Dijkstra, na keuring en ontluizing op het quarantaine-bureau, eerst aan huis bij dokter Eggink en later in de openbare ULO-school, naar de andere gebouwen. Daarnaast was de Landbouwhuishoudschool ingericht als noodziekenhuis onder leiding van dr. S. van Heerde. Wekelijks werden ontspanningsavonden voor de gerepatrieerden georganiseerd in Concertzaal Groothuis. Verder hingen de mannen wat rond in Emmen.

Toen geheel Nederland bevrijd was en er voldoende vervoersmogelijkheden waren, vertrokken de gerepatrieerden uit Emmen. Op maandag 18 juni waren ze allemaal verdwenen.

Omdat in het gemeentearchief niets te vinden is over de registratie van deze mensen bestaat het vermoeden dat de registratie is opgezet door het Arbeidsbureau. Wie weet hoeveel gerepatrieerden in Emmen zijn geweest, hoe past het verhaal van de beide jonge jongens in dit verhaal. Volgens hun herinnering "zijn ze zo van de straat geplukt" niet gehinderd door enige administratieve kennis.

HET ONTSTAAN VAN BUURT-VERENIGINGEN IN EMMEN-DORP

Door: Sis Hoek

Eind september 2006 vierde de buurtvereniging Boschoord het 70-jarig bestaan met een straten volleybaltoernooi, een optocht van versierde fietsen, spelen voor de kinderen en een buurtbarbecue. Verder was er een fototentoonstelling te zien over de geschiedenis van de buurt en de vereniging. De buurtvereniging Boschoord in Emmen bestrijkt het gebied tussen de spoorlijn en de Emmer Dennen aan de noordzijde van de Boslaan.

Het fenomeen buurtvereniging komen we, voor zover bekend, in Emmen-dorp voor het eerst tegen in 1936. In september 1936 wordt, volkomen onverwachts, de verloving van prinses Juliana met prins Bernhard bekend gemaakt. Overal wordt spontaan feestgevierd maar de 'nationale gedenkdag' vindt tijdens de daarop volgende zaterdag plaats. In eerste instantie heeft de Oranjevereniging in Emmen geen plannen voor het organiseren van festiviteiten. Vanuit de bevolking komt echter de roep om iets te organiseren. De Oranjevereniging besluit tot een koepelconcert waar de muziekkorpsen Laus Deo en Euterpe aan meewerken. Dit is voor de bewoners van de nieuwe wijk aan de bosrand, Boschoord genoemd, niet voldoende. Onder de bezielende leiding van de heer D. van de Bospoort, werkzaam bij de Emmer Courant, wordt een comité gevormd die een aantal activiteiten organiseert voor de bewoners van deze buurt en het Allee.

De straten in de beide wijken worden versierd en een 110-tal kinderen en volwassenen brengen op de ochtend van de feestdag een (gratis) bezoek aan de Dierentuin. In de middag zijn volksspelen waar jong en oud aan meedoen. Muzikanten van Prins Hendrik uit Emmer-Compascuum verlenen hun medewerking.

De stemming is uitstekend en na afloop van het feest wordt meegedeeld dat er plannen zijn "om de prettige samenwerking te consolideren in een buurtvereniging, mede in verband met de komende huwelijksfeesten'

autopedwedstryden

Doel

Nog diezelfde maand wordt tijdens een bijeenkomst van bewoners van de wijk Boschoord in "Bosch en Zon" besloten een buurtvereniging op te richten. Het doel van de vereniging zal zijn het versterken van het "saamhorigheidsgevoel, verhooging van de gezelligheid en het behartigen van de buurtbelangen".

Verder wordt uitgesproken dat men elkaar onderling zal bijstaan, meeleven met huishoudelijke feesten en "elkaar kosteloos alle die diensten te bewijzen, welke kunnen worden gerekend tot het beleven eener goede nabuurschap".

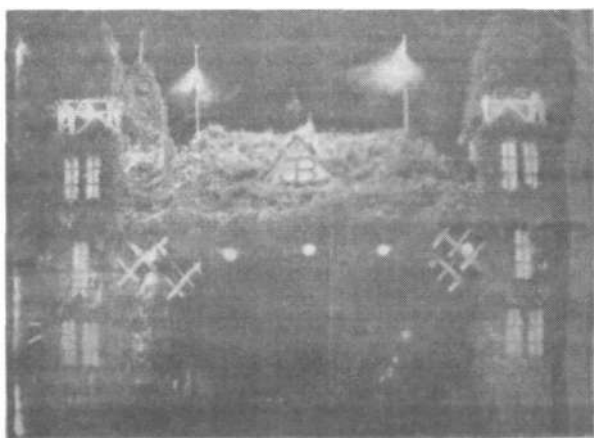
Geen concurrent

Tijdens de oprichtingsvergadering wordt uitdrukkelijk vastgesteld dat "de vereening, hoewel ontstaan uit de gemeenschappelijke viering van de nationale-gedenkdag, bestaande vereenigingen, zoals de Oranje-vereeniging, in geen enkel opzicht mag tegenwerken en geen feestelijkheden e.d. zal organiseren als dit geschiedt door anderen en meer daartoe geëigende algemeene vereenigingen".

Buiten de activiteiten die de Oranjevereniging organiseert blijft er genoeg over voor de buurtvereniging, zo blijkt al snel.

Het bestuur, bestaande uit de heer D. van de Bospoort (voorzitter) de heer S. Meijer (secretaris), Mevr. Swanenburg de Veye (penningmeester) en de dames Van der Horst en Kalk organiseert als eerste activiteit voor de buurt een Sinterklaasavond. Vrijwel alle buurtbewoners zijn aanwezig evenals Zwarte Piet. Het Boschoordlied, gemaakt door de heer Meijer wordt uit volle borst gezongen, enkele bewoners voeren een schimmenspel op er zijn voordrachten en de aanwezigen kunnen deelnemen aan een aantal attracties waaronder sjoelen.

Grote activiteit stelt de buurtvereniging ten toon tijdens de feesten rondom het huwelijk van Juliana en Bernhard. Aan de Boslaan wordt een prachtige ereboog geplaatst, die de eerste prijs wint.

Ereboog

In de jaren tot aan de Tweede Wereldoorlog is de buurtvereniging heel actief. In 1938 komt dankzij hun inspanning Sinterklaas per trein in Emmen aan zodat alle kinderen in het dorp daar getuige van kunnen zijn. Jaarlijks wordt een bazaar georganiseerd om geld voor dit soort activiteiten bijeen te krijgen en regelmatig worden lezingen en reisjes voor de buurt georganiseerd. Ook wordt afgesproken dat bij sneeuwval

gemeenschappelijk sneeuw in de straten wordt geruimd. Natuurlijk is de buurtvereniging actief bij alle festiviteiten die eind jaren '30 rondom het koningshuis plaats vinden. Tijdens de feestelijkheden ter gelegenheid van de geboorte van prinses Irene treedt zelfs de eigen mondorgelclub op.

Nog meer buurtverenigingen

Boschoord is niet de enige buurtvereniging die eind jaren '30 wordt opgericht. Zo richten in februari 1937 de bewoners van de Kapelstraat een buurtvereniging op en in september 1938, na afloop van de buurtfestiviteiten rondom de viering van het 40-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina, wordt de buurtvereniging Zandsteeg opgericht. De eerste daad van deze vereniging is een andere naam bedenken voor de Zandsteeg. Een deel van de leden wil de straat Bargerweg noemen, maar de andere helft is het daar niet mee eens. De leden besluiten een "adres ter zake aan het gemeentebestuur te richten". De Zandsteeg zal later de Noordbargerstraat worden. Direct na het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog worden ook veel buurtverenigingen opgericht. Vele zijn geen lang leven beschoren. In 2004 vierde de buurtvereniging Oud Allee het 60-jarig bestaan, samen met Boschoord de twee oudste buurtverenigingen van Emmen-dorp.

Bron: Emmer Couranten

VOOR UW BOEKENKAST

Door: Sis Hoek-Beugeling

Wij willen een koffiebar

Roemruchte episode uit de naoorlogse geschiedenis van Emmen
Geschreven door Gerrit Griemink
Uitgever: Stichting The Sixties
Promotion Emmen
ISBN- 10:90-81-810653-1-9
ISBN-13:978-90-810653-1-3
Prijs: € 17.90

In 25 hoofdstukken op 122 pagina's beschrijft ooggetuige Gerrit Griemink de geschiedenis van de roemruchte koffiebar Tin Pan Ally in Emmen. Een aspect van de jongerencultuur tussen 1966 en 1979, afgezet tegen de tijd waarin Tin Pan Ally regelmatig de pers haalde. Een boeiend verhaal, dat leest als een trein, verluchtigd met schitterende foto's. Over vetkuiven en nozems, Roeltje Blaauw, de Bierploeg en de Stufploeg, goedwillende jeugdwerkers en vooral veel informatie over de bands die in die jaren in Emmen en omgeving speelden. Een goed overzicht en inzicht in de jongerencultuur van de jaren '60 en '70, waarbij denk ik wel aangetekend moet worden dat dit beeld genuanceerder en gedifferentieerder zal zijn dan in dit boek tot uitdrukking komt. Een grote groep jongeren bezocht Tin Pan Ally, maar evenzo veel jongeren uit die jaren zullen er nooit een voet binnen hebben gezet.

Apen en beren op de Drentse hei

Verhalen over Dierenpark Emmen
Geschreven door Bauke Boersma en Auke Zeldenrust
Uitgever: Noordboek
ISBN: 90 330 11522
Prijs: € 19.95

Lang verwacht uiteindelijk toch verschenen, het boek over Dierenpark Emmen, het vroegere Noorder Dierenpark.

Enkele hoofdstukken over de ontstaansgeschiedenis van het park: Willem Sjuick Oosting, de Rensens en daarna de periode Hiddink. Van aapjes kijken tot educatiecentrum naar een park van beleven en verwonderen. Van een soort ark van Noach naar slechts enkele diersoorten.

Veel aandacht voor de dieren, hun achtergronden, gedrag en hun verzorgers en ook leuke anekdotes. Voor Emmenaren die al jaren een abonnement hebben voor het park en regelmatig Zoo Informatie en tegenwoordig Magazzo ontvangen (en hebben bewaard), is een deel herkenbaar. De prijs is redelijk, gezien het grote aantal prachtige kleurenfoto's. Echt een "hebboek"

't Verhaal van het Oranjekanaal (1)

Zoals bekend was de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe initiatiefnemer van de tentoonstelling over het Oranjekanaal in het bruggebouw in Emmen deze zomer. Uitgeverij Beilen heeft van de foto's en teksten van de panelen een boek gemaakt, aangevuld met extra foto's van de huidige situatie. Tevens is een samenvatting toegevoegd van de historie van het Oranjekanaal geschreven door de heer B.J. Mensingh.

Het Oranjekanaal - een terugblik
In Het Oranjekanaal - een terugblik wordt in kort bestek een overzicht gegeven van de historie van het Oranjekanaal. Jasper Klijn, komt omstreeks 1850 op het idee vanuit de Drentse Hoofdvaart bij Smilde een kanaal aan te leggen naar de venen in de Zuid-oosthoek van Drenthe teneinde deze te ontsluiten. Uiteraard liep hij tegen talloze problemen aan, die uiteindelijk werden opgelost. In 1853 ging de eerste spade in de grond en in 1856 kon de eerste turf uit Odoornerveen worden verscheept.

Na het overzicht van het graven wordt het wel en wee van het Oranjekanaal besproken tot en met het sluiten van het kanaal voor de scheepvaart in 1976 en de doodsteek die het kanaal kreeg in de gemeente Emmen.

Indeling van het boek

Na de 'terugblik' is het boek verdeeld in een dertiental hoofdstukken, die onder andere iets vertellen over de gravers, de bruggen, de sluizen, handel en nijverheid langs het kanaal, cafés langs het kanaal, gebeurtenissen tijdens de tweede Wereldoorlog en vertier en recreatie.

Veel foto's

Het is een leesboek geworden, want een groot aantal foto's geven een duidelijk beeld van de historie en de hedendaagse situatie. De foto's die dit laatste belichten zijn in kleur afgedrukt.

Ook in kleurendruk worden enkele schilderijen en tekeningen o.a. van Reinhart Dozy (1880-1947) weergegeven. Zo is er een zeer leesbaar boek ontstaan over het jarige Oranjekanaal dat uitnodigt het kanaal behalve vanuit historisch oogpunt ook van Smilde tot Klazienaveen vanwege het landschappelijk schoon te bewonderen.

't Verhaal van het Oranjekanaal : prijs: € 19.90 bij de boekhandel ISBN-10:90-75115-40-7

Uitgeverij Beilen en Uitgeverij Podium (Bedum)

(1) gedeeltelijk over genomen uit het Tijdschrift van de Historische Vereniging Gemeente Beilen, jaargang 18 nr 3, geschreven door T.L. Kroes.

Activiteiten najaar 2006 / voorjaar 2007

Zaterdag 9 december

**Aanvang 14.00 uur in de Centrale
Bibliotheek te Emmen**

***Historisch Café -Genealogie en
Historie***

Op deze middag zal samen met de NGV afdeling Drenthe en de Bibliotheek een middag worden gewijd aan de relatie die Genealogie en Historie met elkaar hebben. Tevens zal door de Dhr. A. Stikma van de NGV afdeling Drenthe een lezing worden gehouden over hoe men op eenvoudige wijze het genealogisch zoekwerk kan aanvullen met historische feiten.

Maandag 29 januari

**Aanvang: 20.00 uur, zaal open
vanaf 19.30 uur**

**Locatie: Industrieel Smalspoor
Museum Erica**

Het thema voor het komende jaar is 'industrialisatie' De productie van turfstrooisel was een belangrijk onderdeel van de vroege industrialisatie van Zuidoost-Drenthe. De architectuur van het moderne gebouw van het Smalspoor-museum is geïnspireerd op de vormgeving van de vroege industrialisatie aan het eind van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Samen met de schitterend gerestaureerde turfstrooiselfabriek van de Griendtsveen mij vormt dit gebouw het hart van een van de nieuwste ontwikkelingen op toeristisch gebied (Grenzenloos Moor). In januari kan het onstuimig - in goed Drents 'boezig'- weer zijn. Dat is precies de stemming die Wim Visscher nodig heeft om ons terug te voeren naar de eerste industriële sporen in Zuidoost-Drenthe. Het complete verhaal van de vroege industrialisatie is niet alleen een kwestie van kille economische feiten.

Veel meer is het een verhaal van sociaal bewogen mensen die in meerdere opzichten dankzij of ondanks zwaar weer vooruit wilden. Met een inleider als Wim Visscher is spanning en dramatiek over dit diep menselijk onderwerp verzekerd. Daarom mag eigenlijk geen lid van onze vereniging verstek laten gaan. Problemen bij het vervoer van en naar het Amsterdamscheveld worden naar melding bij het bestuur opgelost. Vooraf en in de pauze kan een kijkje in de keuken van het smalspoormuseum worden genomen. Het smalspoormuseum is te vinden aan de Griendtsveenstraat 150 te Erica [tel. 303061]

Zaterdag 17 februari

Aanvang 14.00 uur in de Centrale Bibliotheek te Emmen

Historisch Café - Industrie in Emmen

Op deze middag zal dhr. H. ten Cate als oud directielid van de AKZO ons een verhaal vertellen van de ontwikkeling van de industrie na de 2e wereldoorlog in de periode van de wederopbouw in de gemeente Emmen.

Maandag 19 maart

Aanvang 20.00 uur zaal open 19.30 uur

Locatie: De Marke, Statenweg 107 te Emmen (Angelslo)

Jaarvergadering

Met aansluitend een presentatie de industrie in Emmen in beeld

Na de jaarvergadering wordt u aan de hand van enkele foto's op reis genomen door de historie van de industrie in Emmen in al haar facetten.

BESTUURSMEEDEDELINGEN.

Bij het uitkomen van deze kroniek bent u misschien met bezig met het inpakken van de sinterklaascadeautjes en aan het zoeken naar rijmwoorden voor een passend gedicht. Ook de kerstdagen naderen en als de avonden langer worden is het goed oude herinneringen op te halen. Als lid van de historische vereniging is dat iets wat we vaak doen. Maar het moet niet blijven bij het ophalen van herinneringen, het moet ook worden vastgelegd.

Het bestuur is bezig, o.a. voor de historische werkgroepen in de buitendorpen, een workshop/avond te organiseren waar ons door een deskundige handvaten worden aangereikt om gerichte gesprekken met ouderen voeren over het verleden, hoe de gegevens vast te leggen en uit te werken.

(Deze avond wordt waarschijnlijk gepland in januari, indien u belangstelling voor deze avond heeft, meldt u dat dan bij de secretaris, dan ontvangt u een uitnodiging)

Tijdens de afgelopen zomervakantie (tijdens de hittegolf) zijn we benaderd door een docent van het Hondsrugcollege. De vraag aan onze vereniging was onderwerpen aan te leveren voor een aantal studieopdrachten voor studenten, die door hen zelfstandig moeten worden uitgevoerd. Uiteraard hebben we hier positief op gereageerd. Ons is er alles aan gelegen de jonge generatie te interesseren in de geschiedenis van onze gemeente. We hopen dat we de resultaten van deze onderzoeken t.z.t. in de Kroniek kunnen melden of publiceren. Misschien zal e.e.a. nog kunnen resulteren in een lezing!

De maand maart zal weer in het teken van de streektaalen staan Samen met 't Aol'Volk, het Volk van Grada en de Historische werkgroep in Nieuw-Weerdinge zijn we bezig rondom dit thema iets te organiseren. Centraal staat de uitgave van een boekje dat we willen uitgeven van het schoolschriftje van 'Meester Slik' die tussen 1924-26 les gaf op school III in Nieuw Weerdinge. In dit schriftje zijn allemaal briefjes geplakt waarop ouders schreven waarom hun kind niet naar school kon. Een uniek tijdsdocumentje. U hoort u nader over onze plannen als we het financieel rond kunnen krijgen.

In samenwerking met de bibliotheek hebben we enkele jaren geleden plannen gemaakt voor een groot project over het veen. Helaas hebben we de subsidieaanvraag voor dit plan in moeten trekken. De tijd tussen aanvraag en toezegging nam zoveel tijd in beslag, dat we eenjaar op de planning achterliepen en het niet meer verantwoordt achten onder tijdsdruk een dergelijk groot project uit te voeren.

Onze voorzitter heeft met een van de bestuursleden een kennismakingsgesprek gehad met de nieuwe wethouder van cultuur, mevrouw Mariet Talens. We hebben o.a. onze bezorgdheid over de staat van de Emmer-Couranten in het gemeentearchief onder haar aandacht gebracht. Deze jaargangen zijn een bron van informatie voor de geschiedenis van onze gemeente, maar hebben te lijden door het veelvuldig gebruik. Eigenlijk zouden de kranten gedigitaliseerd moeten worden! Verder zou de vereniging graag een officiële status als overlegpartner willen hebben, daar waar het gaat over zaken die de geschiedenis op enigerlei wijze raken. We denken daarbij ook aan het vaststellen van een monumentenlijst.

Twee van onze bestuursleden zijn inmiddels betrokken bij de besprekingen over een monumentenlijst. Hun rol daarbij is voorlopig alleen nog het aandacht vestigen op specifieke zaken als behoud van panden van architecten die in Emmen werkzaam zijn geweest en het aandacht vestigen op het historisch belang van een bepaald pand, gedeelte van een straat of wijk.

In het kader van behoud van gezichtsbepalende planologische ontwerpen heeft een van de bestuursleden ingesproken tijdens een vergadering van de commissie wonen (????) . Het betrof hier in het kader van Emmen het renovatieplan van de wijk Angelslo. Wij hebben gepleit voor het behoud van de "groenzones" aan de Statenweg.

Op de Genealogische dag van de NGV afdeling Drenthe op zaterdag 2 september in Hoogeveen hebben we als vereniging een kraam bemand. Het was een gezellige dag met veel geïnteresseerde bezoekers. Met de Historische vereniging Coevorden hebben we tijdens deze dag een ruilabonnement afgesloten.

Overigens ontvangen we van een aantal historische verenigingen in de provincie bladen. Deze bladen liggen ter inzage in de kast in de bezoekersruimte van het gemeentearchief. U bent tijdens kantooruren altijd welkom.

En tenslotte waren we door twee bestuursleden vertegenwoordigd op de middag die werd georganiseerd door de Drentse Historische vereniging ter gelegenheid van hun 25-jarig bestaan.